प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री. चंद्रकांत रायापा कांबळे, यांनी माझ्या मार्गदर्शनाखाली " ग्रामीण समुदायातील जैविकसंसाधन व जनसंज्ञापन माध्यम : आणि विकास : सिंधुदुर्ग जिल्हयातील तीन खेडयांचा अभ्यास" या विषयावर एम. फिल. पदवीसाठीच्या प्रबंधिकेचे संशोधन कार्य पूर्ण केले आहे. त्यांनी ही प्रबंधिका स्वतंत्ररित्या लिहिली असून यापूर्वी या विषयावर कोणत्याही विद्यापीठात या स्वरूपाचे संशोधन कार्य झालेले नाही. या प्रबंधिकेसाठी त्यांनी योग्य तो संदर्भ साधनांचा उपयोग केला असून त्याचा निर्देश संशोधन परिप्रेक्षामध्ये केलेला आहे.

सदर प्रबंधिका शिवाजी विद्यापीठाच्या एम. फिल. (समाजशास्त्र) पदवीसाठी सादर करण्यास माझी अनुमती आहे.

स्थळ : कोल्हापूर.

दिनांक : ३० जून २००६

मार्गदर्शक

(डॉ. जे. बी. अंबेकर)

Professor and Head,
Department of Sociology
Shivaji University
Kolhapur - 416 004

BARR. BALASAHEB KHARDEKAR LIBRARY
SHIVAJI UNIVERSITY, KOLHAPUR

प्रतिज्ञापत्र

"ग्रामीण समुदायातील जैविकसंसाधन व जनसंज्ञापन माध्यम आणि विकास ः सिंधुदुर्ग जिल्हयातील तीन खेडयांचा अभ्यास" या विषयावरील सदरची प्रबंधिका मी शिवाजी विद्यापीठाच्या एम. फिल. (समाजशास्त्र) पदवी परिक्षेसाठी लिहिली आहे.

ही प्रबंधिका अथवा तिचा कोणताही भाग मी अन्यत्र कोणत्याही परिक्षेसाठी सादर केलेला नाही.

स्थळ ः कोल्हापूर.

दिनांक ः ३० जून २००६

अभ्यासक

(श्री. कांबळे चंद्रकांत रायापा)

BARR. BALASAHEB KHARDEKAR LIBRARY
SHIVAJI UNIVERSITY, KOLHAPUR

SHIVAJI UNIVERSITY LIBRARY KOLHAPUR

ऋणनिर्देश

" ग्रामीण समुदायातील जैविकसंसाधन व जनसंज्ञापन माध्यम **आणि विकास ः सिंधुदुर्ग जिल्हयातील तीन खेडयांचा अभ्यास"**

"सिंधुदुर्ग जिल्हयातील ग्रामीण समुदाय व जैवसंसाधने, जनसंपर्क माध्यम, एक समाजशास्त्रीय अभ्यास" या विषयावरील एम. फिल. (समाजशास्त्र) या पदवीसाठी प्रबंधिका सादर करताना मला आनंद होतो आहे. या निमित्ताने ज्यांनी ज्यांनी मला सहकार्य केले त्या सर्वाच्या प्रती ऋण व्यक्त करणे मी माझे कर्तव्य समजतो.

माझ्या प्रबंधिकेचे मार्गदर्शक व शिवाजी विद्यापीठाच्या समाजशास्त्र विभागाचे विभाग प्रमुख डॉ. जे. वी. अंबेकर यांच्या विषयी कृतज्ञता व्यक्त करणे मी माझे कर्तव्य समजतो. त्यांचा प्रेमळ सहवास, कमालीचे गांभीर्य आणि प्रत्येक गोष्टीतील शिस्तबध्दता या सर्व गुणांमुळे मी भरपूर काही शिकलो. जे मला माझ्या भावी काळात ही नक्कीच मार्गदर्शक ठरेल. त्याचबरोबर डॉ. आर. एन. साळवे, डॉ. सर्जेराव साळुंखे, डॉ. आर. वी. पाटील, प्रा. डी. श्रीकांत, प्रा. सुजाता गोखले, प्रा. वी. एन. केंद्रे प्रा. आर. जी. कट्टी,**ज्यांच्यामुळे माझ्या संशोधनास सुरवात झाली त्या मॅडम,डॉ. एल.जे.भोसले** यांनीही वेळोवेळी माझ्या संशोधन कार्याबाबत मार्गदर्शन केले. याबद्दल मी त्यांचाही ऋणी आहे.

याचबरोबर माझे मित्र चंद्रकांत कदम, महेश गोखले, प्रतिभा देसाई, धनराज पाटील, पांडुरंग कडुकर, प्रल्हाद माने, प्रदीप कांबळे, प्रकाश साळवे यांच्याबरोबर केलेल्या वेळोवेळीच्या चर्चा माझ्या प्रबंधिकेच्या पुर्णत्वासाठी उपयोगी ठरल्या आहेत.

ज्यांनी मला शिक्षणाने जगण्याची जाण आणि वास्तवाचे भान येते असे सतत शिकविले ते माझे (मामा) आयु. नामदेव कांबळे व स्वतःला दृष्टी नसताना देखील माझी ज्ञानदृष्टी ज्याने वाढविली ते माझे ज्येष्ठ बंधु अशोक (दादा) याच्या ऋणात मी आयुष्यभर राहणेच पसंद करीन.

याचबरोबर माझ्या शिक्षणासाठी उन्हातान्हाची तमा न बाळगता सतत शेतात मोल मजुरी करणारे माझे वडील यांचे प्रोत्साहन मला मिळाले नसते तर मी ही प्रबंधिका पूर्णच करू शकलो नसतो. त्यामुळे त्यांचे ऋण मी आयुष्यभर विसरू शकणार नाही. त्याचबरोबर माझ्या वहिणी सुशिला, महादेवी, सुनंदा त्याबरोबर माझी पत्नी सौ.माधुरी तिने दिलेली मोकळीक तसेच माझा भाचा रामेश्वर कांबळे, चिमुरडया दिपाली, यशोदा, निकिता, मनिषा यांचे वेळोवेळी मिळणारे प्रोत्साहन

BARR. BALASAHEB KHARDEKAR LIBRARY
SHIVAJI UNIVERSITY, KOLHAPUR

व सहकार्य माझ्या लेखनासाठी खूपच उपयोगी पडले आहे. तसेच माझे मित्र समाधान निचाळ, महादेव कांबळे, संदिप राणे, प्रकाश नाईक, सतेज दणाने, सुनिल भोसले, सुनिल देसाई, विकास पाटील, संदिप पाटील, राजेंद्र सुर्यवंशी, अमोल पाटील, प्रविण भोसले, राजेंद्र भोसले, सदाशिव पांगिरे, सत्यवान सानप, दत्ता पाटील, संजय ढवळे, बसवराज चिलमी, दत्ता चौधरी यांचेही सहकार्य मिळाले. समाजशास्त्र विभागाचे लिपीक सौ. निता कारभळ व शिपाई बुचडे यांचेही वेळोवेळी सहकार्य मिळाले.

याचबरोबर "कमवा व शिका" या योजनेत दोन वर्षे राहून हा अभ्यासकम पुर्ण करण्याची संधी मिळवून देणारे डॉ. डी. टी. शिर्के यांचे ही मोलाचे सहकार्य मिळाले. त्यांचा ही मी ऋणी आहे.

आयु. चंद्रकांत कांबळे

BARR. BALASAHEB KHARDEKAR LIBRARY
SHIVAJI UNIVERSITY, KOLHAPUR

अनुक्रमणिका

अ.क.	प्रकरणांची नावे	पृष्ठ क.
१)	ग्रामीण समुदाय व जैवसंसाधन यातील चिरंतन विकास	१ ते २३
२)	संशोधन पध्दती	२४ ते ३५
३)	अभ्यासाचे क्षेत्र	३६ ते ५३
४)	पारंपारिक व आधुनिक जनसंज्ञापन माध्यमे	५४ ते ६४
५)	ग्रामीण समुदाय,जैव-संसाधन व अर्थ व्यवस्था.	६५ ते १२२
६)	सारांश आणि निष्कर्ष	१२३ ते १३०
७)	संदर्भ सूची	१३१ ते १३२
८)	मासिके, नियतकालीके यांची सूची	१३३
९)	परिशिष्ट	१३४ ते १३६
१०)	प्रश्नावली	
११)		

SHIVAJI UNIVERSITY LIBRARY KOLHAPUR

प्रकरण पहिले

ग्रामीण समुदाय व जैवसंसाधन यातील चिरंतन विकास

१. ग्रामीण समुदाय — (**Rural communities**)

१. ग्रामीण समुदायाचा अर्थ

२. व्याख्या

३. ग्रामीण समुदायाची वैशिष्टये

४. ग्रामीण समुदायातील परिवर्तने

५. अभ्यास खेडयामधील समुदाय.

२. जैविक साधनसंपत्ती (संसाधन)

प्रस्तावना

६. अर्थ

७. व्याख्या

८. जैविक साधनसंपत्तीचे वर्गिकरण

९. जैविक साधनसंपत्तीचे प्रकार

१०. वनस्पतीची वर्गवारी

११. शेती क्षेत्रात होत जाणारा चिरंतन विकास

१२. फलोत्पादनात होत जाणारा चिरंतन विकास

१३. फळबागासाठी भरपूर सुर्यप्रकाश व खेळती हवा आवश्यक

३. प्रसारमाध्यमे व आधुनिकीकरण.

१४. शेती

१५. फलोत्पादन

१६. मासेमारी

प्रकरण दुसरे

संशोधन पध्दती (Research Methodology)

१. संशोधनातील समस्या

२. उद्दिष्टये

३. संशोधन पध्दती (विधान)

४. अभ्यासाचे क्षेत्र

५. नमूना निवड

६. अभ्यास पध्दती

७. तथ्यसंकलन

८. अहवाल लेखन

प्रकरण तिसरे

अभ्यासाचे क्षेत्र (Village profile)

अ. खेडयांची रचना

ब. विद्युत व इतर रचना

क. पर्जन्यमान

ड. ऋतूमानातील बदल.

 १. गावाचे क्षेत्र (Village Geographic Profile)

 २. महसूल गाव

 ३. शिक्षण

 ४. प्राथमिक आरोग्य केंद्र

 ५. पाणीपुरवठा

 ६. पोस्ट / बँका

 ७. दळणवळण

 ८. आचरा गावातील लोकसंख्येचे विभाजन

 ९. तारकर्ली गावातील लोकसंख्येचे विभाजन

 १०. धामापूर गावातील लोकसंख्येचे विभाजन

 ११. आचरा (Location)

 - जमिन
 - शिक्षण

- अन्न संकलन
- भाजार
- मासे विकी करणा-या स्त्रि पुरूषांचे प्रमाण

१२. जीमन क्षेत्र

१३. शेतीचे प्रकार व मुख्य पिक

१४. मुख्य व दुय्यम स्वरूपावर आधारीत व्यवसाय

१५. तारकर्ली गावाची केलेली पाहणी

१६. धामापूर गावाची केलेली पाहणी

प्रकरण चौथे

परंपारिक व आधुनिक जनसंज्ञापन माध्यमे

अ. संज्ञापनातील पारंपारिक माध्यमे

१. भाषा

२. धार्मिक वर्ग

३. संस्कृती

४. कुटुंब

५. सामाजिक जिवन

६. दशावतार

ब. आधुनिक जनसंज्ञापन माध्यमे

१. बलुतेदार

२. गामित

३. शेती (कृषी उद्योग)

४. फलोत्पादन

५.

प्रकरण पाचवे

ग्रामीण समुदाय, जैवसंसाधन व अर्थव्यवस्था

१.१. शेती

२.१. आचरा व धामापूर या ठिकाणी वापरली जाणारी जूनी वि.वियाणे

२. सुधारीत जाती

३. आचरा गावाची व्यावसायिक माहिती

४. वाडीनुसार व्यवसाय

५.१. विविध संसाधनापैकी मुख्य संसाधनावर आधारीत कुटुंबाची स्थिती

५.२

६. वाडीतील व्यवसायाची महत्वाची एकत्रीत माहिती

७. तारकर्ली

७.१ तारकर्ली रापणसंघाची वैशिष्टये

७.२ एकच व्यवसाय पण दोन वाडीतील आर्थिक दृष्टया तुलनात्मक अभ्यास

७.३ मासेमारी

७.४ प्राथमिक जैवसंसाधन

७.५ तारकर्ली क्षेत्र, लोकसंख्या आणि संसाधनाचे प्रकार

८. धामापूर

८.१. प्राथमिक जैवसंसाधन

८.२.

८.३. धामापूर मधील जातीव्यवस्थेवर आधारित व्यवसाय

९. मत्स्यव्यवसाय

१०. वैयक्तिक मोटर बोट

१०.१. नफा

१०.२ कमी मिळणा-या माशांच्या जाती

१०.३. तारकर्ली (Time line)

१०.४. ऋतुमान व व्यवसायात बदल

११. माशांच्या काही प्रमुख जाती

१२. मत्स्यव्यवसायातील साधने

१२.१. माशांची शास्त्रीय नावे

१३. पिरावाडी (Time line)

१४. समुद्रातील मासेमारीचे दरडोई उत्पन्न

१५. आचरा व तारकर्ली मधील वयोगटानुसार दर्जा व मासेमारी समुदाय

१५.१. आचरा व तारकर्ली मासेमारीतील फरक व समानता

१६. धामापूरचा पोईचा वंदर

१७. व्यवसायामध्ये वेळेचा उपयोग

१८. फलोत्पादन

१९. मजूर

२०. शेतमजूराची परिस्थिती सुधारण्यासाठी सरकारने योजलेले उपाय

प्रकरण सहावे

सारांश आणि निष्कर्ष

१. शेती

२. फळबाग

३. मासेमारी

४. मजूरी